

روایتی از قدیمی ترین

بیمارستان

۸۳ ساله

صفائی - اگرچه تاریخ بنای ساختمان کنونی بیمارستان «امام رضا (ع)» به سال ۱۳۱۳ ه. ش. می‌رسد «امام رضا (ع)» در ادامه ساخت و سازهایی تأسیس شد که روند شکل‌گیری آن‌ها به دوره تیموری و حقه به «شفاخانه» معروف بودند، در گذر تاریخ، جای خود را به بیمارستان‌هایی دادند که نخستین و هشتاد و سومین سالگرد تأسیس این بیمارستان (۲۱ مهرماه) گروه «چهار باغ» در این بیمارستان گ بیمارستان برایشان بگوید. در این نوشته، بخشی از تاریخ و فرهنگ بیمارستان «امام رضا (ع)» را که با تاریخ «شاه رضا» از القاب امام رضا (ع) است، اما برخی از روی ناآگاهی تصور می‌کنند این نام به دوره حکومت

ناصرالدین شاه در سفر اول که به مشهد می‌کند، دارالشفا آستان قدس را که در عهد صفویه و نادر شاه در این محل بوده، می‌بیند و می‌گوید این محل برای دارالشفا مناسب نیست. او دستور می‌دهد در بالاخیابان در جایی که از بازار دور است، مکانی برای دارالشفا بنا گردد

دوره قاجار: از «ینگه دنیا» تا «دارالشفا ناصری»

در اواخر دوره قاجاریه، مسیون‌های مذهبی آمریکایی، بیمارستانی در مشهد احداث کردند که پیش از راه‌اندازی بیمارستان «شاه رضا»، مدرن‌ترین بیمارستان مشهد بود. مردم این مکان را به نام «مریض‌خانه ینگه دنیا» (بیمارستان آمریکایی‌ها) می‌شناختند.

در روزنامه حکیم الممالک (چاپ سنگی ۱۲۸۶) آمده است: «ناصرالدین شاه در سفر اول که به مشهد می‌کند، دارالشفا آستان قدس را که در عهد صفویه و نادرشاه در این محل بوده، می‌بیند و می‌گوید این محل برای دارالشفا مناسب نیست. او دستور می‌دهد در بالاخیابان در جایی که از بازار دور است، مکانی برای دارالشفا بنا گردد». این دارالشفا در خیابان «علیا» محل تقریبی آن بعد از هتل «مدینه الرضا» خیابان شارسنجان وجود دارد؛ جایی که در سال ۱۲۴۰ خورشیدی ساخته می‌شود. تا زمان پهلوی دارالشفا در همین مکان است.

اینها دارالامراض است نه دارالشفا

سال ۱۳۰۴ حکومت پهلوی به قدرت رسید و اولین نائب‌التولیه، محمدولی خان اسدی بود. در آن زمان دارالشفا وضعیت خیلی خوبی نداشت، از هر ۱۰۰ زایمان ۳۰ تا ۴۰ کودک از دنیا می‌رفت. مرداد ۱۳۰۵ رضاخان از آن بازدید کرد و گفت: «اینجا دارالامراض است، نه دارالشفا». رضاخان پس از این بازدید دستور داد تا شفاخانه را درست کنند. ۲۳ بهمن ۱۳۰۶، نامه‌ای از تهران فرستاده شد که اوضاع دارالشفا نامناسب است و باید تغییر کند. محمدولی خان اسدی براساس این دستور، فضایی را در باغ «هشت‌آباد» (کوچه رضوی در خیابان عبادی فعلی) در نظر گرفت. باغ میوه با عمارتی درون آن که به نام «بی‌بی احترام السلطنه» بود. آستان قدس از اول فروردین ۱۳۰۷ آنجا را اجاره کرد و در برخی اسناد نام «بیمارستان رضوی» بر آن بود. پزشکان متخصص در آنجا مشغول به کار شدند. در آنجا بخش مردان و زنان جدا و بخش بستری برای امراض مسری تجهیز شد. ۱۹ فروردین ۱۳۰۷ تلگرافی از تهران رسید با این مضمون که تأسیس این مکان خیلی خوب نیست؛ برگردید به دنبال جای جدید. محلی که انتخاب شد، همین بیمارستان فعلی امام رضا است.

اولین مراسم کلنگ‌زنی در ایران

خارج از دروازه شهر محل خوش آب‌وهوایی با نام روستای «الندشت» بود. پس از بررسی تشخیص دادند این فضا برای تأسیس بیمارستان مناسب است. کار کلنگ‌زنی آن در ۱۵ شهریور ۱۳۰۷ انجام شد. در واقع این اولین مراسم کلنگ‌زنی در ایران بود که با حضور جمعی از بزرگان شهر برگزار شد. محمدولی خان اسدی در این مراسم گفت: «می‌خواهیم ساختمان بزرگی بسازیم که بخش زنان و مردان آن جدا باشد. همچنین بخش جراحی، زنان و زایمان، قلب و... را داشته باشد. باتوجه به اینکه بیمارستان خارج از شهر است، حتماً مسیر اتومبیل

پس از شهادت «امام رضا (ع)» و دفن ایشان در قریه «سناباد»، این مکان کم‌کم گسترده شد و شهر مشهد شکل گرفت؛ شهری که هر ساله هزاران نفر برای زیارت به آن سفر می‌کنند و اکثر زائران در اطراف حرم ساکن می‌شوند. شهر از قرن نهم هجری قمری، رونق گرفت، زمانی که پادشاهان صفوی با احداث راه‌های جدید به مشهد و احداث کاروان‌سراهای متعدد باعث سهولت سفر کاروان‌های زیارتی شدند. با ساخت بارو در اطراف شهر و ایجاد قنات برای انتقال آب به شهر و اطراف حرم و همچنین تأمین آب زراعی، نیازهای اولیه مردم تأمین شد.

روی گمزانس کلایخو، جهانگرد اسپانیایی درباره سنت زیارت این چنین نوشته است: «مشهد شهری زیارتی است و سالانه گروه زیادی به زیارت می‌آیند. مسلمانان ایرانی خود را مجبور می‌کنند که در سن کهولت هم برای سفر به این شهر بیایند». با افزایش زائران کم‌کم مشکلاتی برای شهر به وجود آمد؛ بیمارانی به نیت شفا می‌آمدند و برخی از سالمندان نیز وصیت می‌کردند که پس از مرگ، جسدشان را به مشهد بیاورند و به خاک بسپارند. برخی از گردشگران این چنین نوشته‌اند: «در جاده‌ها قافله‌هایی به چشم می‌آمد که صدها جنازه پیچیده شده در پارچه‌های سیاه بروی قاطر به شهر می‌آوردند. اجساد که در طول راه به پو آمده‌اند، موجب ورود بیماری‌های متعددی به شهر مشهد بودند. این بیماری‌ها به دلیل وجود جوی‌های آب کثیف به سرعت در شهر گسترش می‌یافت. از جمله می‌توان به شیوع وبا در سال‌های ۱۲۷۲ که تعداد ۲۰ هزار نفر و ۱۲۸۵، که ۷ هزار نفر از جمعیت مشهد را از بین برد، اشاره کرد. شیوع بیماری‌ها نشان می‌داد که این شهر نیاز به شفاخانه دارد. تأسیس «دارالشفا» پاسخی برای این مشکلات بود.»

دوره تیموری: دارالشفا «امام رضا (ع)»

در دوره تیموری به خواست گوهرشاد خاتون، که بنای مسجد گوهرشاد را پی ریخته بود، دارالشفایی در کنار آن مسجد بنا شد. اسم این مکان را «دارالشفا» گذاشتند، چرا که در سایه حریم امن رضوی ساخته شد و باور بر این بود که هرکسی به این محل رجوع می‌کند، از حضرت رضا (ع) شفا می‌گیرد. در ابتدای دوره صفوی، شربت‌خانه-چیزی شبیه به داروخانه امروزی- در کنار دارالشفا راه‌اندازی شد؛ اما گذر تاریخ رفته رفته دارالشفا و شربت‌خانه را از هم جدا کرد تا این دو، نه در قالب یک نهاد مشترک، بلکه به عنوان دو مجموعه هماهنگ، کمک حال زائران و مجاوران حضرت رضا (ع) باشند. اسناد دوره افشاریه نشان می‌دهد که در این عصر، دارالشفا به عنوان واحدی مستقل از شربت‌خانه فعالیت می‌کرده است، همان‌طور که براساس اسناد به جای مانده از پایان دوره صفوی، خبری از داروهای گیاهی و درمان مستقیم بیماران در شربت‌خانه‌های این روزگار نیست. اگرچه در دوره زندیه نیز دارالشفا به کار خود ادامه داد، اما گسترش آن را باید مربوط به دوره قاجار دانست.

طرحش مخالفت می‌کردند. ۲۳ آذر ۱۳۰۷ با وجود قراردادی که برای ساخت بنا داشت به او گفتند برای تأیید طرح باید با دیگر معماران مسابقه بدهد؛ باز هم طرحش انتخاب شد، اما مخالفتش تأیید نکردند. آن قدر او را اذیت کردند که در خاطراتش این چنین مطرح کرده است: «یک روز ۱۷ نقشه از زوایای مختلف برای بیمارستان کشیدم. هر ایرادی که گرفتند، نقشه بعدی را نشان دادم، آنقدر نقشه مقابلشان گذاشتم تا ۲ خرداد ۱۳۰۸ طرح‌هایم تأیید شد». ۱۳۰۷ تا ۱۳۰۸ طبق قراردادی که داشتند کندن پی ساختمان جنوبی آغاز

هم داشته باشد که مردم بتوانند بیمارانشان را بیاورند. در ابتدا نیکلامارکوف روس که در تهران بود، نقشه‌ای برای تأسیس بیمارستان کشید، اما به خاطر ایراداتی که داشت (از جمله پراکندگی بناها در محوطه بیمارستان) پذیرفته نشد. آن زمان کریم طاهرزاده بهزاد برای ساخت بنای آرامگاه فردوسی در مشهد بود. باتوجه به سابقه کاری‌اش، تصمیم گرفتند برای ساخت بیمارستان با او قرارداد ببندند. ۳۱ شهریور ۱۳۰۷ قرارداد ساخت شفاخانه «شاه رضا (ع)» بسته شد. عده‌ای در برابر مخالف طاهرزاده بودند؛ برای همین با

